

FORTÆL DEM! POP-RAP-SANGE SOM PUBLIC PEDAGOGY OG AFSÆT FOR SYNLIGGØRELSE AF KRITISK KULTUREL LITERACY

Gro Hellesdatter Jacobsen, lektor, ph.d., Institut for Kultur og Kommunikation, Aalborg Universitet & Karoline Lund Nielsen, videnskabelig assistent, cand.mag., Institut for Kultur og Kommunikation, Aalborg Universitet

Denne artikel undersøger, hvordan kritisk kulturel literacy kommer til udtryk blandt voksne forskere og kunstformidlere, der deltager i workshops centreret om to nutidige pop-rap-sange. Analysen betragter sangene som udtryk for public pedagogy, der muliggør æstetiske erfaringer med musik og poesi, samtidig med at de bidrager kunstnerisk til den offentlige debat. Med udgangspunkt i lyd- og tekstmateriale fra tre workshops undersøges, hvordan kritisk kulturel literacy bliver synlig i deltagernes møde med ukendt musik og lyrik. Med afsæt i forskningsprojektet EXPECT_Art konceptualiseres kritisk kulturel literacy som en menneskelig evne til at afkode, forstå og artikulere (magt-)kritiske perspektiver på kunstneriske udtryk, samtidig med at man forbliver åben over for æstetiske erfaringer af det uafgørlige eller uforklarlige – dimensioner, der i sig selv rummer kritisk potentiale. Kulturel literacy forstås som en evne, som børn, unge og voksne allerede besidder som kulturelle væsener, og ikke som noget, der udelukkende tilegnes gennem formel uddannelse. Analyserne viser, hvordan deltagernes kritiske kulturelle literacy kommer til udtryk gennem deres fælles fortolkning af musikalske og poetiske udtryksformer samt deres refleksioner over magtrelationer, herunder kunstnernes og deltagernes egen positionering i forhold til hinanden og til bredere samfundsmæssige kontekster.

“ Kulturel literacy forstås som en evne, børn, unge og voksne allerede har, dvs. en evne, som børn ikke skal lære eller gives fx i skolen, men en evne, de som kulturelle væsener allerede er i besiddelse af og bruger i deres hverdagsliv.

INDLEDNING

Artiklen præsenterer eksempler på, hvordan kritisk kulturel literacy hos en gruppe voksne forskere og kunstformidlere tilknyttet forskningsprojektet EXPECT_Art kommer til udtryk i en række workshops om musik og tekst fra to pop-rap-sange. Den tager afsæt i en læsning af de to sange ”LYS (ILLUMINERET)” (Rahim, 2025) og ”KARAVANE (LAMIGLIGFORTÆLDIG)” (Rahim & Marwan, 2025) som public pedagogy (Giroux, 2000; Burdick & Sandlin, 2020), der muliggør en æstetisk oplevelse af musik, poesi og billede, og som kan læses som et kunstnerisk og æstetisk bidrag til at *fortælle* offentligheden noget.

Gennem analyser af lyd- og tekstmateriale fra tre workshops undersøger artiklen, hvordan kritisk kulturel literacy kommer til syne i workshopdeltagernes møde med og dialog om musik, tekst og billedmateriale fra de to sange, som de fleste deltagere ikke kendte i forvejen.

Desuden udfoldes kritisk kulturel literacy som et begreb udviklet i forskningsprojektet EXPECT_Art, forstået som en menneskelig evne til at afkode, forstå og udtrykke sig (magt-)kritisk om kunstneriske udtryksformer, samtidig med at der åbnes for mulig æstetisk erfaring af det uafgørlige og uforklarlige – hvilket også kan have et kritisk potentiale. Kulturel literacy forstås som en evne, børn, unge og voksne allerede har, dvs. en evne, som børn ikke skal lære eller gives fx i skolen, men en evne, de som kulturelle væsener allerede er i besiddelse af og bruger i deres hverdagsliv.

Analyserne viser, hvordan deltagernes kritiske kulturelle literacy kommer til udtryk i de afholdte workshops med fokus på afkodning og forståelse af udtryksformerne musik, poesi og billedkunst samt æstetiske oplevelser og erfaringer. Desuden fokuseres der på deltagernes refleksioner over magtforhold, herunder kunstnernes og deltagernes egne positioneringer i forhold til hinanden og den samfundsmæssige kontekst.

KRITISK KULTUREL LITERACY

Projekt EXPECT_Art (2024-2026) er finansieret af EU's Horizon-puljes call om netop kulturel literacy: ”Promoting cultural literacy through arts education to foster social inclusion” (European Commission, 2023). Det er målet med call'et at undersøge, hvordan kulturel literacy kan hjælpe mennesker med at møde hinanden respektfuldt i et Europa præget af udfordringer som ’misinformation, demografiske forandringer og migration’ gennem formel og uformel uddannelse relateret til kunst. Mens det oprindelige begreb om kulturel literacy (Hirsch, 1983) kan forbindes med et klassisk kulturbegreb, hvor målet er at besidde den centrale viden om ’et lands kultur’, er det intentionen i projektet at bevæge sig videre derfra i retning af et mere komplekst og kritisk kulturbegreb.

Hidtil har begrebet kritisk kulturel literacy ikke været ret udbredt i Danmark. Til gengæld har begrebet *literacy*, forstået som evnen til at afkode, forstå og anvende tegn, været anvendt i dansk uddannelsesforskning i årtier og blev kendt gennem PISA-undersøgelserne (fra 2000 og fremefter), men er også blevet brugt i bredere forstand i dansk forskning om læsning, og foreslået oversat til tekstkompetence (Kjertmann, 2009). I de senere år er andre variationer af literacy opstået som koncepter og temaer i dansk uddannelsesforskning, såsom medieliteracy (Stald et al., 2015), dataliteracy (Staunæs et al., 2021) og økoliteracy (Elf et al., 2023).

Begrebet kritisk literacy bruges i stigende grad i en dansk og nordisk kontekst og tilføjer literacy-begrebet en kritisk dimension ud fra en antagelse om, at tekster i bred forstand aldrig er neutrale. Kritisk literacy drejer sig altså om afkodningen og forståelsen af tekster i et magtreflekterende perspektiv (Daugaard, 2017; Kabel, 2023).

Begrebet kulturel literacy er endnu sjældent brugt, men synes også at være på vej ind i dansk uddannelsesforskning og -praksis. Foruden i EXPECT_Art er kulturel literacy i en dansk kontekst efter vores viden kun brugt i artiklen "Kulturel literacy i læreruddannelsens dannelsesfag?" (Rasmussen, 2023) i en diskussion af kulturbegrebet i de såkaldte dannelsesfag i den seneste læreruddannelsesreform (LU 2023). Rasmussen tilbyder et forslag til, "hvad læreren skal vide om kultur og *kulturel literacy*" (2003, s. 74, opr. fremhævnings). Ifølge Rasmussen handler det ikke kun om "at tilegne sig viden om kulturer, men også om at anlægge forskellige vinkler på kulturelle hierarkier" (s. 74).

Uden at Rasmussen direkte bruger begrebet kritisk kulturel literacy, peger hendes argumentation stadig i en kritisk retning, da hun argumenterer for, at man skal opgive et klassisk kulturbegreb til fordel for et nyere, dynamisk og komplekst kulturbegreb. Samtidig fremgår det, at kultur henviser til et antropologisk kulturbegreb (kultur forstået som befolkningsgruppers levevis og forestillingsverdener).

Udviklingen af begrebet kulturel literacy i EXPECT_Art adskiller sig herfra, idet kulturel literacy her også forstås som evnen til at afkode, forstå og anvende tegn inden for kunst og kultur, med fokus på kunstformerne arkitektur, drama, film, litteratur, maleri, musik og skulptur som analytiske kategorier i tilgangen til den viden om praksis, der genereres gennem feltarbejde på skoler og i lokalsamfund. Når kulturel literacy ses som at afkode, forstå og anvende tegn inden for kunst og kultur, drejer det sig således ikke primært om kultur i antropologisk forstand, men om udtryksformer, der kan vække æstetisk behag og ubehag (Dehs & Wamberg, 2004). Der er tale om udtryksformer, der giver mulighed for æstetisk erfaring, læring og dannelse. Det æstetiske eller skønne er på én gang nærværende og u håndgribeligt (Jørgensen, 2018, 2023), hvilket peger på en potentiel,

“ Kritisk kulturel literacy betyder dermed, at mennesket kan afkode, forstå og udtrykke sig (magt-)kritisk inden for kunstneriske udtryksformer, samtidig med at der åbnes for mulig æstetisk erfaring af det uafgørlige – hvilket også kan have et kritisk potentiale.

særlig kvalitet ved kulturel literacy: Der er ikke kun tale om en instrumentel afkodning og brug af tegn inden for kunstformer i bred forstand, men også om noget uafgørligt, der ikke umiddelbart skal sanses eller forstås på en bestemt måde, men som åbner for nye og anderledes måder at tænke, forstå og handle på (Johansen, 2021), og som snarere kan føles, fornemmes og anes (Jørgensen, 2018, 2023).

Begrebet kritisk henviser til et magtkritisk perspektiv på samfundsmæssige og kunstneriske fænomener. Målet er at anerkende den kulturelle literacy, mennesker allerede har, i et kritisk og dekolonialt perspektiv (Mellor, 2022; Mignolo, 2009; Mignolo & Walsh, 2018). Marginalisering forstås i projektet som knyttet til kategorier som klasse, race, køn, alder og funktionsvariation og deres intersektioner. Det kritiske element handler således om at rette et samfunds- og magtkritisk fokus mod både kunstneriske udtryk og former for kulturel literacy.

Kritisk kulturel literacy betyder dermed, at mennesket kan afkode, forstå og udtrykke sig (magt-)kritisk inden for kunstneriske udtryksformer, samtidig med at der åbnes for mulig æstetisk erfaring af det uafgørlige – hvilket også kan have et kritisk potentiale (Padovan-Özdemir, 2020; Jacobsen & Padovan-Özdemir, 2024).

PUBLIC PEDAGOGY

Begrebet public pedagogy introduceres omkring årtusindeskiftet af bl.a. Giroux (2000), der definerer det som en kritisk praksis, der er designet til at forstå den sociale kontekst for hverdagslivet som levede magtrelationer. Giroux opfordrer til at undersøge, hvordan bestemte betydninger under særlige historiske forhold opnår legitimitet og indflydelse og bliver til commonsense (2000, s. 355). Forskningsfeltet er til stadighed under etablering og diskussion blandt kultur- og uddannelsesforskere og er i en skandinavisk sammenhæng introduceret af blandt andre Söderman & Söderman (2025). Public pedagogy kan også defineres som 'pædagogiske aktiviteter, praksisser og strukturer i kulturelle rum uden for de etablerede uddannelsesinstitutioner', og forskningsfeltet undersøger, hvordan eksisterende curricula og pædagogik enten udelukker forestillingen om demokratiske offentligheder eller gør disse offentligheder mulige, på trods af at de kan møde stærk modstand (Burdick & Sandlin, 2010, s. 350).

I denne betydning bliver public pedagogy et vigtigt begreb til at forstå forholdet mellem de kulturelle literacies, børn og unge allerede har med sig fra deres hverdagsliv uden for de pædagogiske institutioner, og de tilbud og forventninger, de mødes med inden for institutionerne. Det gælder særligt, når man, som i vores forskningsprojekt, ønsker at fokusere ikke blot på kulturel literacy, men også på kritiske aspekter heraf.

Dermed bliver det også væsentligt at diskutere forskerens rolle, når der arbejdes med public pedagogy. Burdick og Sandlin (2010) påpeger, at forskeren som regel er forankret i en etableret uddannelsesinstitution og tradition. Derfor er kritisk selvrefleksion over de metoder, redskaber og sprog, forskeren bruger i analyser af offentlige rum, afgørende (s. 350). Med afsæt i Volosinov (1976) argumenterer de desuden for, at uddannelsesforskningens egne kriterier for, hvad der regnes som legitim viden, begrænser praksis og teori til eksisterende kulturelle modeller for undervisning, læring og læreplaner. Det kan være nyttigt i studier af skoler og andre institutioner, men snævrer forståelsen af uddannelse ind (Burdick & Sandlin, 2010, s. 350-351). At udvide pædagogikbegrebet til også at omfatte public pedagogy kræver derfor særlig opmærksomhed på forskerens formål og praksis.

De workshopaktiviteter, vi præsenterer i denne artikel, har som mål at skærpe denne opmærksomhed gennem workshopdeltagernes fælles arbejde med at forstå og afkode æstetiske udtryksformer, der også kan ses som public pedagogy, og deres refleksioner over egne positioner i forhold til og forståelser heraf.

RAHIM OG MARWAN I PUBLIC PEDAGOGY

En form for kritisk public pedagogy er offentlige intellektuelle og græsrodsaktører som fx lærere, kunstnere og aktivister, der skaber offentlige rum for debat og handling. Kunstnerne Rahim og Marwan, hvis værker vi arbejder med i denne artikel, kan ses som sådanne aktører i public pedagogy.

Marwan startede sin karriere i begyndelsen af 2000'erne i rapkollektivet Pimp-A-Lot i Aarhus V sammen med sin bror, produceren Abu Malek. Kollektivet inkluderer også ÅVP (Århus V Players) samt kunstnere som L.O.C., U\$O og N.I.S. Gruppen trækker på west coast- og dirty south-traditionen inden for gangsterrap, kendetegnet ved samfundskritiske tekster. Pimp-A-Lot var blandt de første danske rappere til at artikulere minoritetserfaringer fra "blokken" gennem gangsterrappens koder og hiphoppens autenticitetsideal om at repræsentere etnisk og urbant marginaliserede (Obbekær, 2024).

Tobias Rahim vakte allerede før det store gennembrud med *Når sjælen kaster op* (2022) debat med debutalbummet *National Romantik 2021* (2020), som kritikere beskrev som 'kontrastfyldt' i "spændingsfeltet mellem køn, seksualitet og kapitalismekritik" (Lindholm, 2020).

De bidrager begge til offentlig debat med deres sangtekster, og når de udtaler sig i etablerede medier og på deres egne sociale medieprofiler, og de optræder også som græsrodsaktører, når de fx initierer og bidrager til støttekoncerter for palæstinenserne i Gaza.

“ Jeg må indrømme, at jeg har grædt af glæde på min altan med udsigt til solnedgangen over Mjølnerparken med hans musik i ørerne. Rahim hjælper os med at skære igennem kapitalismens bånd på vores forestillings- evne, så vi kan se, hvad vi vil have, og hvem vores modstandere er. (Halberg, 2022).

Samtidig er kunstnernes bidrag til public pedagogy ikke entydige politiske budskaber, men snarere uafgørlige markeringer, der kan åbne for refleksioner om mulig forandring. Rahim udtalte om *National Romantik 2021* (2020) bl.a.: ”Jeg vil gerne *claime* den bløde etniske mand” og ”frigøre den heteroseksuelle mand [...] Jeg vil rykke det hele op med rode, og jeg vil se, hvordan det lander igen” (Lindholm, 2020). Således tog Rahim på én gang stilling til sin position i den offentlige debat og markerede den som uafgørlig. Om albumtitlen *National Romantik* og at ’elske både bøgeskoven og det multietniske Danmark’ sagde han: ”Jeg ved ikke helt, hvad det betyder selv. Der er et energifelt omkring det” (Lindholm, 2020).

Om *Når sjælen kaster op* skrev forfatteren Eskil Halberg i en klumme i dagbladet Information, ”Tobias Rahim er venstrefløjens nye åndelige leder” (2022), en hyldest til kunstneren Rahims evne til at overskride kapitalismens fremmedgørelse og fastlåsthed med sine tekster. Vi vil argumentere for, at Halberg udtrykker kritisk kulturel literacy og peger på den æstetiske erfarings kritiske potentiale:

“Jeg må indrømme, at jeg har grædt af glæde på min altan med udsigt til solnedgangen over Mjølnerparken med hans musik i ørerne. Rahim hjælper os med at skære igennem kapitalismens bånd på vores forestillingsevne, så vi kan se, hvad vi vil have, og hvem vores modstandere er” (Halberg, 2022).

På Marwans debutalbum *P.E.R.K.E.R.* (2007) rapper han samfunds- og magtkritisk på hittet ”Selvgjort Velgjort”: ”Stemmer på de røde, ryger det grønne, sælger det hvide, arbejder sort, selvgjort velgjort.” Denne strofe, der indgår som reference i ”KARAVANE”: ”Min gudfar, stemmer rødt, ryger grønt, sælger hvidt/Går altid i sort, født i Palæstin” (Rahim, 2025) fortolker Obbekær (2024) som udtryk for maskulinitet gennem migrationserfaringer, farvekoder med reference til det palæstinensiske flag og arbejderklasseidentitet. Men det er stadig uafgørligt, om Marwan reelt promoverer kriminelle veje til at tjene penge i sin ”leg med det udefrakommende blik” (Obbekær, 2024, s. 87-88).

Således er Rahim og Marwan eksempler på kunstnere, der optræder i ’public pedagogy’s nøglearenaer: populærkultur og medierne. Her forstås kunst, kultur og medier som dele af en offentlig sfære, der fungerer som pædagogiske platforme, hvor forestillinger om mennesker, identitet og samfund formes og forhandles (Söderman & Söderman, 2025, s. 329).

“ La’ mig lige
fortæl’ dig om
de perkere, vi
har i Aarhus.

LAMIGLIGFORTÆLDIG

Til vores workshops i forskningsprojektet valgte vi to nyere musiknumre: ”LYS (ILLUMINERET)” (Rahim, 2025) og ”KARAVANE (LAMIGLIGFORTÆLDIG)” (Rahim & Marwan, 2025). Vi valgte sangene, fordi de sandsynligvis ville være ukendte for deltagerne og dermed kunne skabe en produktiv forstyrrelse, der minder om undervisningssituationer, hvor elever konfronteres med nyt materiale, som de forventes at fortolke og vurdere. Som arrangører af workshops kendte vi altså materialet i forvejen og indtog derfor en tilbageholdende position i de fælles dialoger med vores kolleger. Ud fra vores egen afkodning – der byggede på vores literacies fra opvækst hhv. med hiphopkultur og i Aarhus Vest – vidste vi, at begge sange indeholder flere referencer til lokal geografi og musiktraditioner fra et af de lokalområder, hvor vi lavede feltarbejde i vores projekt.

I sangene finder vi narrative fremstillinger af et liv som racialet minoriseret dreng og senere musikproducerende mand i Aarhus. ”LYS” begynder: ”Startede ud som en lille dreng fra Aarhus med en plan, der var huge/Koldt om vinteren, ikk’ råd til Canada Goose.” Teksterne er fyldt med intertekstuelle referencer. Som vi fx har nævnt ovenfor, refererer Rahim i ”KARAVANE” til Marwan som sin musikalske gudfar med intertekstuel henvisning til ’Selvgjort Velgjort’. I ”KARAVANE” opfordrer Rahim: ”Marwan, fortæl dem”, og Marwan svarer:

La’ mig lige fortæl’ dig om de perkere, vi har i Aarhus
Vi’ de perkere, der er smooth
Perkere, der pimper hoes
Vi har perkere, der er grimme
Perkere, der ska’ sendes hjem
Perkere, der får Socialdemokratiet til at ende

(Rahim & Marwan, 2025)

I ”LYS (ILLUMINERET)” optræder Marwan også i kontraststykket: ”Lad mig lige fortæl’ dig om de perkere, vi har i Aarhus”, hvortil Rahim svarer: ”Ikoniske, legendariske/Illumineret som om, vi ejede det” og derefter anerkender sit aarhusianske musikfundament: ”Cowboyhatten af for hele fundamentet/ÅVP, Pimp-A-Lot, Cha-D, Abu Malek/U-dollartegn, ni99ernislæden, Liam O’Connor, Marwan.” Vi forfattere til denne artikel oplevede derfor, at sangene nærmest kaldte på at blive arbejdet med i vores projekt, med deres eksplicite ’public pedagogy’-position (”fortæl dem”) og et indhold, der opfordrer til at udforske kritisk kulturel literacy.

METODE OG ANALYSESTRATEGI

Forløbet med workshops i vores projektgruppe på 8-10 deltagere blev inddelt i tre sessioner med 5-6 ugers mellemrum fra forår til sensommer 2025. Første workshop foregik ved et fysisk møde, de to næste workshops blev afholdt som hybridmøder. I første workshop lyttede deltagerne til sangene, mens de i anden workshop lyttede til sangene igen, mens de samtidig læste sangteksterne. I begge workshops blev der lyttet til sangene i én samlet gruppe, hvorefter workshopdeltagerne blev inddelt i to grupper. I grupperne skulle deltagerne samtale om, hvad de tænkte eller fornemmede i mødet med sangene. Gruppesamtalerne blev optaget og senere transskriberet med henblik på at bruge materialet til denne artikel.

I den tredje workshop mødtes alle deltagerne i en stor gruppe. Denne workshop tog afsæt i de foreløbige analyser af materialet. Forud for den tredje workshop bad vi desuden deltagerne om at udfylde et skema for at tydeliggøre deres positioneringer til brug i artiklen (Khawaja & Mørck, 2009; Burdick & Sandlin, 2010). Formålet med denne aktivitet var at skabe refleksion over individuelle og kollektive perspektiver i relation til forskningsprojektets dekoloniale og magt-kritiske udgangspunkt. Skemaet blev udleveret til deltagerne med eksempler, som vi havde udfyldt på forhånd, for at illustrere mulige måder at besvare på. Deltagerne havde dog frihed til selv at vælge, hvor detaljeret og omfattende deres besvarelser skulle være.

Kategorierne i skemaet fungerede som et afsæt for dialog om positioneringer generelt og om magtforhold i projektet. Vi spurgte til alder, kønsidentitet, 'race', nationalitet/etnicitet, religion, uddannelse og deltagernes klasse og geografisk placering (både i deres opvækst og voksenliv). Derudover spurgte vi til deltagernes foretrukne musikgenrer.

Deltagergruppen bestod af personer i alderen fra sidst i tyverne til sidst i halvtredserne. Den gennemsnitlige alder lå omkring midten af fyrrerne. Gruppen bestod primært af personer, der identificerede sig som kvinder (flertallet) og et mindre antal som mænd. De fleste deltagere beskrev sig som ciskønnede og heteroseksuelle. Alle beskrev sig selv som hvide og med dansk nationalitet. De fleste beskrev sig som kristne i større eller mindre grad, mens enkelte var ikke-religiøse eller ateister. Deres klassebaggrund (forældre) var for de flestes vedkommende middelklasse og for nogle arbejderklasse. Som voksne havde de alle længere uddannelser, og de fleste havde en høj indkomst, mens nogle var en del af et lavere lønnet og usikkert ansat akademisk prekariat. Deres geografiske tilhørsforhold var fordelt over det meste af landet. To deltagere beskrev, at de havde erfaring med at bo i udsatte boligområder.

“ Flere workshopdeltagere udtrykker, at musikken giver dem æstetisk (u)behag.

I analysen af transskriptioner fra vores workshops har vi set de værker, vi har arbejdet med, som både kunst og public pedagogy, idet de dels muliggør en æstetisk oplevelse af musik og poesi og dels kan læses som kunstneriske og æstetiske bidrag til at *fortælle* den offentlige sfære noget. Vi stillede følgende spørgsmål til materialet:

- Hvordan kommer deltagernes kulturelle literacy til udtryk? Her fokuserede vi på a) tegn på afkodning og forståelse af de kunstneriske udtryksformer musik og poesi og b) tegn på æstetiske oplevelser (sanselige) og erfaringer (sensitive, fornemmende, uafgørlige).
- Hvordan kommer deltagernes kritiske literacy til udtryk? Her fokuserede vi på tegn på refleksion over magtforhold, herunder kunstnernes og deltagernes egne positioneringer i forhold til hinanden og den samfundsmæssige kontekst.

ANALYSE

I workshop 1 er det gennemgående hos workshopdeltagerne, at efter kun at høre musikken én gang er det svært at få teksten med, at høre, hvad der blev rappet, og de taler meget om beat, melodi og smag. Flere workshopdeltagere udtrykker, at musikken giver dem æstetisk (u)behag. Flere nævner også, hvad de får lyst til at gøre, fx danse, vippe hovedet i takt til musikken eller slukke for musikken.

I workshop 1 taler flere workshopdeltagere desuden om deres alder som forklaring på deres position i ft. sangene. Flere beskriver 'at føle sig for gammel' til at forstå musikken – både i ft. beats og melodi og i ft. ikke at kunne høre, eller forstå, hvad teksterne handler om.

I workshop 2, hvor deltagerne har adgang til sangteksterne, er det ikke fremtrædende på samme måde, at alder skulle have betydning, eller at man kunne være for gammel til at forstå, hvad teksten handler om – der er stadig ord og referencer, som ikke kunne afkodes, men det bliver nu mere forklaret som manglende viden om hiphop i en subkulturel forstand. Der er udbredt enighed blandt workshopdeltagerne om, at "LYS" er 'behagelig' og 'glædesfyldt'. "KARAVANE" er for nogle mere 'hardcore', 'aggressiv' og 'farlig', mens den for andre er 'fest, sjov og ballade'.

UDTRYK FOR KULTUREL LITERACY

I forhold til afkodning og forståelse af udtryksformerne musik og poesi, der er udgangspunktet for de tre workshops, kommer deltagernes kulturelle literacy til udtryk på flere måder. Bl.a. tales der om hiphop og popmusik som genrer, og workshopdeltagernes erfaringer med at lytte – eller have lyttet – til musikken:

“ Jeg var irriteret, da vi hørte den første gang, men nu hvor jeg hører teksten, synes jeg, den er blevet interessant!

Hiphop og rap har faktisk været en stor del af mit ungdoms-musik-tapet. Og det var mere sådan det der lidt old school, hardcore. Så for mig, der bliver det jo trygt, når jeg kan høre, okay, her er der en krog til noget, jeg kender i forvejen.

Gennemgående omtales hiphoppens koder som ‘hårde’ og ‘selv-højtidelige’, og ift. de valgte stykker musik, der er workshoppenes omdrejningspunkt, tilskrives hiphop en vis tyngde i samtalerne i modsætning til popmusik, som har en anden ‘lethed’. Sangene indeholder samtidig uafgørligheder for deltagerne, fordi de netop ikke kan placeres entydigt i forhold til fx genre og fortæller, ligesom de ikke giver tydelige svar, men tværtimod vil indbyde til at stille spørgsmål (Johansen, 2021, s. 4):

“Det der med poppens lethed og hiphoppens tyngde, hårdhed og storladne, og også det selvhøjtidelige. Og genremæssigt, hvad er det for noget hiphop? For det trækker på noget hiphop, men hvor ligger det henne? Det var jeg nysgerrig på. Det, jeg mest selv har hørt, har været sådan noget Østkyst Hustlers med hårdtslående enderim.”

Desuden kommer deltagerens kulturelle literacy til udtryk igennem, hvordan de italesætter deres æstetiske og sanselige oplevelser og erfaringer med både at lytte til og/eller læse sangteksterne.

En deltager fortæller i workshop 1, da vi udelukkende har hørt musikken, at: “Jeg er ikke vild med hans [Tobias Rahim] stemme. Der er for meget klageklang over det, jeg-har-ondt-af-mig-selv-agtigt. Musikken gør mig irriteret, uden at jeg overhovedet kan høre, hvad han faktisk vil mig.” I workshop 2, hvor vi hører musikken med tekst til sideløbende, siger samme workshopdeltager, at: “Jeg var irriteret, da vi hørte den første gang, men nu hvor jeg hører teksten, synes jeg, den er blevet interessant!”

Andre workshopdeltagere associerer musikken med koncertoplevelser, der giver lyst til at ‘bounce til musikken’ og relaterer sig til en ‘smuk og poppet æstetisk oplevelse’, samtidig med at der bemærkes en blød, men politisk, intention (eller public pedagogy) fra kunstnernes side, som en af deltagerne også relaterer til sit eksisterende kendskab:

Da jeg så ham [Tobias Rahim] på Roskilde [Festival 2023], tænkte jeg, at han bare var en glad, smuk popdreng. Men der sang vi jo også kurdisk og skulle danse en kurdisk dans, og jeg tænker, at det egentlig er noget af det, jeg synes er lidt spændende her – at faktisk er han jo ret politisk på de her, hvad skal man sige, mere bløde måder.

UDTRYK FOR KRITISK LITERACY

Foruden deltagernes kulturelle literacy kan vi fremanalysere, hvordan de udtrykker kritisk literacy, når de i samtalerne reflekterede over magtforhold samt kunstnernes og deres egne positioneringer i forhold til hinanden og også i en samfundsmæssig kontekst. Alle workshopdeltagere er vant til og uddannet til at arbejde med og afkode tekst – dvs. hvordan den valgte kunstform, sangteksterne især, kan have en betydning ud over det emnemæssige indhold, som teksten rummer. Desuden refererede deltagerne til det fælles arbejde med børns kritiske kulturelle literacy i forskningsprojektet. De temaer, vi kan relatere til kritisk literacy, handler særligt om kategorier som alder og forestillinger om national/etnisk baggrund og om deltagernes forskningsmæssige viden.

Flere reflekterer over forholdet mellem alder og literacy og magt. En deltager siger fx:

“Selv om jeg prøver at følge med, så kan jeg jo godt se, at jeg har ... fx hvis jeg prøver at se, hvordan er fransk hiphop for tiden, og hvad er det, der rører sig de forskellige steder, også i Danmark, hvor Aarhus jo er begyndt virkelig at storme frem med unge artister, som jo virkelig bruger deres kulturelle baggrund i musikken. Men jeg tror, at fordi jeg nu er voksen, så er jeg et andet sted i forhold til at kunne forstå den – altså, jeg tror, jeg havde været mere åben, hvis jeg nu var 15 år.”

En anden siger: “Så da jeg sad og skrev det ned [noter om sangene], så tænkte jeg, kæft en gammel kone, altså. Det var sådan, jeg havde det med det nummer. Og så sad jeg lige imellem de unge.” Deltagerne reflekterer også over børn som publikum og over børns literacy i forhold til hiphop: “Det appellerer til børn, hiphop, det er jo det, de hører. Børnene synes jo, det er vildt fedt – men det er også interessant, hvad er det, de synes er så fedt ved det?.” En anden deltager pegede her i retning af, at der kan være ét (afgørligt) budskab med teksten, som for børnene ikke nødvendigvis er det vigtigste: “Man kan jo godt synge med på teksten uden at vide, hvad det er, så for dem [børnene] er det nok sekundært, hvad budskabet er.”

Deltagerne refererer også til kategorien indvandrere i den offentlige diskurs om indvandrere og deres kultur. En henviser til, at kunstnerne med at ‘få Socialdemokratiet til at ende’ vil ‘reclame hele udlændingebatten’. En anden siger om at finde teksterne svært tilgængelige:

“Det lukkede, det er jo ligesom at bede dem om at, kom, nu skal vi synge højskolesangbogen, altså som jo må opleves som et lige så lukket univers for dem, for det er jo også fyldt med kulturreferencer.”

“ Altså fra en Tobias Rahim, som på en eller anden måde er mere genkendelig, folkelig – altså selv om han også er megapolitisk, altså netop kan være historien på den gode velfærdsdreng, der jo på trods klarede sig.

Dermed bliver kunstnerne som repræsentanter for indvandrere positioneret som nogle andre end 'os' og som nogle, der mangler kendskab til danske kulturreferencer. En tredje afkoder, hvordan sangene viser en spænding mellem indvandrerfiguren som repræsentant for enten det folkelige og velfærdssamfundet eller gangstere og bander:

“Altså fra en Tobias Rahim, som på en eller anden måde er mere genkendelig, folkelig – altså selv om han også er megapolitisk, altså netop kan være historien på den gode velfærdsdreng, der jo på trods klarede sig. Og der er jo nogle spændende pointer i, at den anden [Marwan] fremstår jo meget mere som en gangsterrapper, som et bandemedlem, som én, der sælger hvidt og ryger grønt og ja, har hele den der mere hårdtslående profil.”

Deltagerne bruger også viden fra deres arbejde som forskere til at afkode sangene, fx i forbindelse med at afkode betydningen af "Canada Goose" i "LYS", som flere ikke ved, hvad er, men hvor en med reference til Lagermann (2014) siger:

“Jeg kan huske Laila Lagermann, til hendes [ph.d.-]forsvar, der havde den også en rolle, sådan en jakke dér [Canada Goose], med en af drengene i hendes afhandling, ph.d., som sad med den der på i skolen og sådan noget. Sådan en attitudeting, måske.”

En anden (som ikke er forfatter til artiklen) refererer til at have hørt Johan Söderman på en konference i Sverige om rapstjerner skiftende betydning og rolle i den svenske offentlighed.

Opsamlende kan vi se hos workshopdeltagerne, at sangene indbyder til at stille spørgsmål, men at der samtidig er et begær efter at afgøre (Johansen, 2021), at kunne svare entydigt på de spørgsmål, som opstår, fx hvad angår specifikke vendinger, referencer eller samfundsmæssige betydninger. Begæret efter at svare snarere end at stille spørgsmål i en workshop relaterer sig til gængse måder at se undervisning på, hvor voksne, som præsenterer fx et kunstværk for børn, har en forventning til børn om, at de skal kunne afkode en didaktisk intention med øvelsen og derigennem tolke det 'rigtige' svar.

Dog viser analysen, at selv når deltagere præsenteres for kunstneriske udtryksformer, som i udgangspunktet er ukendte for dem, træder deres eksisterende kulturelle literacies tydeligt frem. Dette peger på vores pointe om, at børn også allerede har kritisk kulturel literacy, som bliver lettere at anerkende for voksne, der er åbne over for uafgørlighedens potentialer – at se ud over budskabet i bestemt form (Johansen, 2021).

Analysen illustrerer også, at deltagere ikke altid får det ud af et kunstværk, som formidlerne forventer. I første workshop blev sangene præsenteret for deltagere kun som lyd, og det gav deltagere erfaringer med at blive præsenteret for noget, der var svært at afkode. En sagde:

“Okay, når jeg så er i den her øvelse, så lægger jeg mærke til, nå men der er ord, jeg ikke forstår, der er ligesom segmenter, jeg ikke kan afkode, eller symboler, jeg heller ikke kan afkode. Men også at jeg tænkte over, måske hvis jeg hørte den i radioen, ville jeg ikke på samme måde havde tænkt over, at jeg ikke forstod det.”

Da de i næste workshop kunne følge teksten sideløbende med musikken, kunne flere sider af deres kritiske kulturelle literacy aktiveres, og der kom flere overvejelser om fx samfundsmæssig betydning og magtforhold.

AFRUNDING

Workshoppene gav deltagerne kropslige og sanselige erfaringer både med at afkode musik og med selv at stå i en situation, hvor de forventes at afkode og fortolke kunstneriske udtryk, selv når materialet ligger uden for deres vante kulturelle referencerammer. Flere oplevede usikkerhed omkring egen kulturelle literacy – særligt i relation til hiphop – hvilket både synliggjorde forskelle i forudsætninger og spejlede de positioner, børn ofte befinder sig i, når de møder voksenvalgt materiale.

Deltagernes skift fra usikkerhed i første workshop til øget analytisk sikkerhed i anden workshop – hvor de havde adgang til sangteksterne – viser, hvordan kritisk kulturel literacy aktiveres, når deltagerne kan trække på flere former for viden. Samtidig tydeliggjorde drøftelserne om genrer, kunstnere og intertekstualitet, hvordan deltagerne reflekterede over magt, positioner og forståelser af kulturel tilgængelighed.

De følgende analyser viser, hvordan workshopdeltagernes kritiske kulturelle literacy knytter sangene og kunstnerne til bredere samfundsdebatter om magt og social positionering. Gennem projektgruppens arbejde med sangene ses det, at kunstnerne bidrager til public pedagogy ved at påvirke deltagernes forståelser og refleksioner over musikkens tematikker, genrer og poetiske udtryk.

Artiklen illustrerer, hvordan kritisk kulturel literacy kan forstås og praktiseres, og den bidrager desuden til den fortsatte faglige diskussion om kritiske former for public pedagogy i ikke-institutionaliserede pædagogiske sammenhænge.

Samtidig demonstrerer workshopaktiviteterne, at voksne fagpersoner som forskere, kunstformidlere, lærere og pædagoger kan opnå vigtig indsigt i børns erfaringer med at skulle afkode og fortolke kunstneriske udtryk under eksplicit eller implicit vurdering, hvilket kan understøtte udviklingen af mere nuancerede, magtbevidste og pædagogisk reflekterede tilgange i arbejdet med kunst og kultur.

REFERENCER

- Burdick, J. & Sandlin, J.A. (2010). Inquiry as answerability: Toward a methodology of discomfort in researching critical public pedagogies. *Qualitative Inquiry*, 16(5), 349-360. <https://doi.org/10.1177/1077800409358878>
- Daugaard, L.M. (2017). På vej mod kritisk literacy i danskundervisningen i 4. klasse. *Sprogforum*, 23(65), 19-26. <https://doi.org/10.7146/spr.v23i65.112851>
- Dehs, J. & Wamberg, J. (2025). Kunst. I Lex. Hentet 18. februar 2026 fra <https://lex.dk/kunst>
- Elf, N., Skovgaard, T. & Svabo, C. (2023). Økoliteracy: Bæredygtighedsundervisning med lokalt afsæt. *POLIS – Tidsskrift for samfundsfagsdidaktik*, 3(4), 59-84.
- European Commission (2023). *HORIZON-CL2-2023-HERITAGE-01-07: Promoting cultural literacy through arts education to foster social inclusion*. <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/HORIZON-CL2-2023-HERITAGE-01-07>
- Giroux, H.A. (2000). Public pedagogy as cultural politics: Stuart Hall and the crisis of culture. *Cultural Studies*, 14(2), 341-360. <https://doi.org/10.1080/095023800334913>
- Halberg, E. (2022, 26. august). Tobias Rahim er venstrefløjens nye åndelige leder. *Information*.
- Hirsch, E.D., Jr. (1983). Cultural literacy. *The American Scholar*, 52(2), 159-169.
- Jacobsen, G.H. & Padovan-Özdemir, M. (2024). Postmigratoriske perspektiver på pædagogisk praksis. I L.P. Galal & K. Hvenegård-Lassen (red.), *Kulturmødeanalyser* (s. 91-111). Samfundslitteratur.
- Johansen, M.B. (2021). Uafgørlighedsdidaktik i litteraturundervisningen. *Nordlit*, (48), 1-12. <https://doi.org/10.7557/13.6330>
- Jørgensen, D. (2018). *Hvad er æstetik?* I M.B. Johansen (red.), *Æstetik og pædagogik* (s. 23-38). Akademisk Forlag.
- Jørgensen, D. (2023). *Hvad er æstetik?* *Tidsskrift for æstetik og pædagogik*, 1(1).
- Kabel, K. (2023). *Hvad er kritisk literacy?* *Viden om Literacy*, 34, 6-14.
- Khawaja, I. & Mørck, L.L. (2009). Researcher Positioning: Muslim "Otherness" and Beyond. *Qualitative Research in Psychology*, 6(1-2), 28-45. <https://doi.org/10.1080/14780880902900713>
- Kjertmann, K. (2009). Literacy på dansk. *Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik*, 15(46), 54-57.
- Lagermann, L.C. (2014). *Unge i – eller ude af? – skolen: marginaliseringsprocesser og overskridende forandringsbevægelser blandt udskolings-elever med etnisk minoritetsbaggrund*. [Ph.d.-afhandling]. Aarhus Universitet.

Lindholm, V.B. (2020, 27. november). Tobias Rahim: "Jeg vil gerne claime den bløde etniske mand." *Information*.

LU 2023. Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor som lærer i folkeskolen (BEK nr. 374 af 29/03/2023). Uddannelses- og Forskningsministeriet (2023).

Marwan (2007). *P.E.R.K.E.R.* [Album]. Tabu Records.

Mellor, K. (2022). Developing a decolonial gaze: Articulating research/er positionality and relationship to colonial power. *Access: Critical explorations of equity in higher education*, 10(1), 26-41.

Mignolo, W.D. (2009). Epistemic disobedience, independent thought and decolonial freedom. *Theory, Culture & Society*, 26(7-8), 159-181. <https://doi.org/10.1177/0263276409349275>

Mignolo, W.D. & Walsh, C.E. (2018). *On decoloniality: Concepts, analytics, praxis*. Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822371779>

Obbekær, T. (2024). *Protest og pral: Blokken i dansk raplyrik*. [Ph.d.-afhandling]. Syddansk Universitet. <https://doi.org/10.21996/14er-3z11>

Padovan-Özdemir, M. (2020). Kunst og pædagogik i et post-migrationssamfund. *Dansk pædagogisk Tidsskrift*, 2.

Rahim, T. (2020). *National Romantik 2021*. [Album]. disco:wax.

Rahim, T. (2022). *Når sjælen kaster op*. [Album]. Sony Music Records.

Rahim, T. (2025). LYS (ILLUMINERET). [Sang]. På *Vulkanø*. Sony Music Records.

Rahim, T. & Marwan (2025). KARAVANE (LAMIGLIGFORTÆLDIG). [Sang]. På *Vulkanø*. Sony Music Records.

Rasmussen, L.K. (2023). Kulturel literacy i læreruddannelsens dannelsesfag? *Unge Pædagoger*, 83(3), 73-81.

Stald, G.B., Hjelholt, M. & Nielsen, L.H. (2015). *Media literacy i en dansk kontekst: SPECIALRAPPORT*. IT-Universitetet i København.

Staunæs, D., Juelskjær, M., Bjerg, H. & Gylling, K. (2021). *Datasans: Etisk skole- og uddannelsesledelse med data*. Nyt fra samfundsvidenskaberne.

Söderman, A. & Söderman, J. (2025). Representations of Swedish 'gangster rap' in contemporary media: Exploring dimensions of public pedagogy. *Continuum*, 39(2), 327-342. <https://doi.org/10.1080/10304312.2025.2459846>

Volosinov, V.N. (1976). Discourse in life and discourse in art (concerning sociological poetics). I *Freudianism: A critical sketch* (s. 93-116). Indiana University Press.

Forfatterne anerkender den økonomiske støtte fra projektet EXPECT Art finansieret af EU's Horizon Europe-program for forskning og innovation under bevillingsaftale nr. 101132662. Desuden takkes workshop-deltagerne for deres engagement og væsentlige bidrag til artiklen.